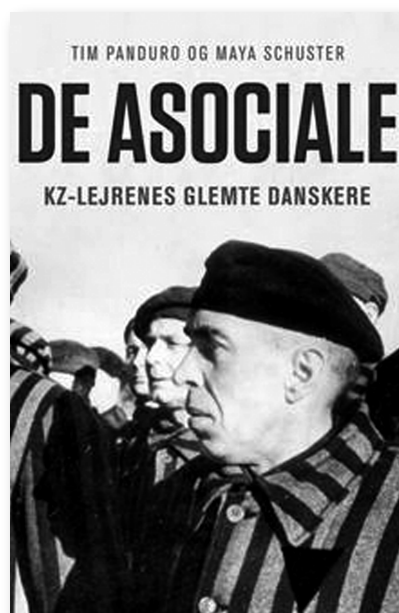

EN SKAMPLET

Anmeldelse af Morten Thing

Tim Panduro og Maya Schuster:
DE ASOCIALE. KZ-LEJRENES GLEMTE DANSKERE.
 Gads Forlag.
 287 s., kr. 249,95.

Historien om de såkaldte 'asociale' og 'vaneforbrydere', som tyskerne indfangede i tiden efter det danske politis arrestation i september 1944, hører til de virkelige skampletter på besættelsestidens historie. Ikke mindst, at det først er nu, at historien fortælles.

Det var en del af nazisternes program for socialt arbejde at internere *Asoziale und Berufsverbrecher*. Nazisterne så dem som udtryk for en arvelig betinget udvikling, som derfor måtte likvideres. De blev i Tyskland i stor udstrækning steriliseret og interneret i kz-lejre til hårdt fysisk arbejde. I 1943 sad måske 70.000 interneret i Tyskland som 'asociale' og 'vaneforbrydere'. Efter dansk politi var blevet sat uden for indflydelse, og en stor del af betjentene var blevet interneret i Buchenwald efter aktionen den 19. september 1944, mente ledende tyske politifolk, at tiden var kommet til, at tysk lovgivning skulle gælde i Danmark. Og da den sorte børs havde god vækst uden politi, blev aktioner sat i værk allerede ugen efter interneringen af betjentene.

Den 27. september kl. tre om morgenen rykkede tysk politi ud. De havde underrettet Politigårdens Fængsel, som stadig var på danske hænder, at man ville arrestere 100-150 personer, som havde begået tyveri og andre lovovertrædelser. Efter konference med Justitsministeriets embedsmænd besluttede direktøren for Københavns fængsler, at man godt kunne modtage fangerne. Han regnede med, at det var kriminelle, som i forvejen var idømt mødepligt hos politiet. Det viste sig ikke at holde stik, og tyskerne indbragte faktisk mere end 200 mænd. Fængselsdirektøren fik nu en konference med Nils Svenningsen (en slags leder af departementschefstyret, som fungerede fra den 29. august 1943). Det besluttedes, at fængselspersonalet ikke kunne arbejde under disse forhold og interneringen blev helt og holdent overladt til tyskerne.

Da man havde sorteret de anholdte, var der 166 mænd tilbage. Af dem var de fleste dømt for tyveri og/eller berigelsesforbrydelser (61%), mens 10% var dømt for sortbørshandel. Næste 13% var ustraffede. Da der var trængsel i fængslet på Politigården, blev de straks sendt til Tyskland.

Den 3. oktober lavede tysk politi en ny razzia, som omfattede 92 personer. I denne gruppe var omkring 34% dømt for seksualforbrydelser eller alfonseri (mod omkring 5% i første razzia), mens de dømte for tyveri og berigelsesforbrydelser udgjorde ca. 45%. Alle er tidligere straffede. Der kom endnu en aktion den 26. oktober, som omfattede 44 personer, som for 90% vedkommende er dømt for tyveri mm. Der blev også lavet aktioner i Odense (20 personer, 70% dømt for tyveri mm) og i Århus og Ålborg (99 personer, 36% dømt for tyveri mm, 22% ustraffede). I alt ca. 430 personer blev i september-oktober 1944 deporteret som 'asociale eller vaneforbrydere'.

De indfangede kom til forskellige kz-lejre. Der skulle de på deres fangetøj bære den sorte trekant, som for alle fortalte, at de var 'asociale' eller 'vaneforbrydere'. Selvom dette jo var tyskernes dom over dem, overtog fangerne den og betragtede dem som laverestående end modstandsfolkene og de andre kategorier fanger.

Nogle af de deporterede kom til at arbejde i det fladbombede Hamburg på meget udsatte steder, hvor arbejdet var hårdt og maden om muligt ringere og kom i mindre mængder. Man plejer at sige, at ca. 6.000 danskere blev deporteret til Tyskland, og at 600 døde, altså 10%. Men af dem, som kom til Neuengamme (1.650 i alt) døde 343 samt yderligere 37 frem til 1949, dvs. en dødelighed på 23%. Til sammenligning havde de *politiske fanger* fra Neuengamme en dødelighed på 19,6. Ser vi på de 'asociale' og 'vanekriminelle', så var der 139 døde, dvs. en dødelighed på 32,3%. Sammenlignet med andre grupper, var deres ophold ikke så langt. Hjemsendelsen begyndte i februar og i løbet af marts kom de fleste hjem. Men der er næppe tvivl om, at deres psykiske modstandskraft har været ringere end de andre gruppers. De var ikke modstandsfolk og vidste ikke, hvorfor de var endt i kz-lejr. Dertil kom, at de ikke blev akcepteret af de andre danske fanger og måtte lide den tort at blive betragtet, som nogen for hvem straffen var passende.

Da modstandsbevægelsen i slutningen af krigen udarbejdede et udkast til erstatningslov, tænkte man især på modstandsfolkene og kommunisterne. De sidste fordi de var blevet kriminaliseret i strid med grundloven. Også politifolk og grænsegendarmere var omfattet.

Der blev også gjort plads til undtagelser; herom hed det i udkastet:

"Dette vil navnlig være begrundet for så vidt angår deporterede jøder og visse individuelt deporterede personer, mens der ikke kan være tale om at tillægge de af tyskerne deporterede såkaldte vaneforbrydere og asociale elementer en ydelse i medfør af nævnte bestemmelse. Dersom en sådan person ved hjemkomsten ikke er i stand til at klare sig, må han have almindelig kommunehjælp, der udbetales gennem de sociale udvalg."

Da forslaget blev behandlet i Rigsdagen i september 1945 forholdt man sig til de andre grupper, som besættelsen havde ramt, men de 'asociale' og 'vanekriminelle' blev ikke omtalt. Det hang delvis sammen med, at loven opererede med, at den skade eller deportation, man havde været udsat for, skulle være sket af 'politiske eller nationale grunde'. Man anerkendte, at jøderne faldt ind under dette, men ikke de 'asociale' og 'vanekriminelle'. Dermed var der åbnet for, at de lige som medlemmerne af nazistpartiet var 'uværdige' og af den grund ikke kunne få erstatning.

En gruppe som lignede, var de som havde arbejdet i Tyskland eller Norge under krigen. Formanden for Erstatningsrådet, Sigurd Wechseltmann, mente ikke, at Tysklandsarbejdere kunne gøre krav på erstatning uanset, hvad der var sket med dem. Han mente, at efter den 29. august kunne ingen længere have troet, at regeringen gik ind for samarbejde med tyskerne. Folk, som alligevel tog til Tyskland, var nationalt uværdige. Modargumentet, at folk blev presset af akasserne og socialkontorerne til at tage af sted, gjorde indtryk på DKPs repræsentant i rådet, Robert Mikkelsen. Han foreslog, at de som havde søgt arbejde i Tyskland mere end en gang, skulle afvises. Man endte med at administrere således, at folk, som havde haft et godt arbejde i Danmark, inden de rejste sydpå, ikke kunne få erstatning for sygdom, internering eller død. I praksis betød det, at der var en gruppe blandt de 'sociale' og 'vaneforbryderne', som uden at det blev sagt, blev stemplet som nationalt uværdige.

Blandt de internerede fra denne gruppe var der faktisk modstandsfolk, men Erstat-

ningsrådet så ikke en sådan deltagelse som grund til at give erstatning efter loven, da de ikke var forfulgte af "nationale eller politiske årsager".

De som var forfulgte af politiske årsager var klart nok alle modstandsfolkene, politifolkene, grænsegendarmerne osv. De som var forfulgte af nationale grunde var *jøderne*. Jødeforfølgelserne så man altså som en national forfølgelse. I virkeligheden var der tale om en *biologisk* forfølgelse: nazisterne anså ikke et barn af en jødisk mor og en arisk far for en rigtig jøde, mens det efter jødisk opfattelse er en jøde. Det var ikke dem, som selv anså sig for jøder, men dem, som nazisterne bestemte var jøder, som forfulgtes. Mange som i generationer havde været uden for det jødiske samfund, som måske var konverteret til kristendommen og døbt, blev interneret (og andre steder dræbt). På samme måde var 'de asociale' og 'vaneforbryderne' kategorier, nazisterne lagde ned over grupper af samfundets underste lag af grunde, som også var biologiske eller pseudobiologiske skulle man nok sige. Både jøder og 'asociale og vaneforbrydere' var som gruppe defineret af nazisterne. Sagen var, at begge grupper i forskellig udstrækning var defineret ud, dvs. marginaliseret i det danske samfund. Den traditionelle antisemitisme ramte før krigen mange, især fattige, jøder. På samme måde som det tidlige velfærdssamfund (som fx Steincke) så på folk, der levede på kanten af samfundet som nogle, der ikke skulle hjælpes af staten. Forskellen var imidlertid, at det nazistiske jødedrab i stort og småt afmonterede anti-

semitismen i det danske samfund i mange år frem, mens samfundet stadig så 'asociale' og 'vaneforbrydere' som levende kategorier i opfattelsen af den danske livsverden.

Formanden for Erstatningsrådet satte ord på denne kategori, når han sagde:

"Vi kan ikke udsætte os for den risiko, at et stort beløb udbetales til en person, der socialt er helt på bunden, og han derefter anvender pengene til drik, hvorpå det kommer frem, at Erstatningsrådet har medvirket til, at en asocial person kommer i ulykke ved de penge, man herfra har bevilget ham."

Set herfra hvor vi står, er det en virkelig svine- og en skamplet på såvel modstandsbevægelsen som politikerne, at det gik, som denne bog dokumenterer. I realiteten fjede staten spot til skade ved at udskille denne gruppe som uværdig til erstatning. Der var en meget stor gruppe, som var døde, og hvis børn voksede op med en ubestemmelig og nedværdigende følelse af, at der var noget alvorligt galt med deres fædre. Et erstatningssystem som ellers i mange tilfælde hjalp de mange skadede og efterladte, gav ganske enkelt op her. Fordi danske og tyske fordomme i en vis udstrækning var ens, når det drejede sig om samfundets underste.

Tim Panduro og Maya Schuster har med deres bog gjort opmærksom på, at ingen af besættelsestidsforskerne har følt sig kaldet til at røre ved sagen. Deres bog står og lyser helt alene.